

ABONNEMENT

Pays étrangers

Pour un an : 2 Dolars

—•—•—
Edition spéciale : 3 Dolars

ADRESSE

«Idjtihad» Constantinople

—•—•—
Téléph : 20865

xxviiième ANNÉE

İÇTİHAT

Türkçe ve Fransızca

İLMİ, EDEBİ, İKTİSADİ

No : 358

ABONNEMAN

Seneliği (24 Nusha) Türkiye
için: 2 1,2, Â'lâ kâğıdlısı

5 liradır

ADRES

Cıgaloğlunda İctihad Evi

—•—•—
Tarihi Te'sisi :

1904 — Genève

Yirmi sekizinci sene

İÇTİHAAT ÖLMEDİ

İçtihaat evinde yas var , matemî bir hava içinde başlar önde merdivenleri ağır, ağır çukuyoruz. Ayak basışlarında sükûtu yırtan hafif pıtırta matemle dolu ıstıraplar üzerine çöken vücutları peşi sıra sürükliyor . Kalplerimizde derunî bir acile mukaddes ölünün odasına gıriyoruz. Ses yok.. o da , onu sevenlerin kalabalığını içine toplamış , dostları etrafında elemli geçen dakikaların hayatını yaşıyor.

Çehreler soluk , gözler nemli, kalpler müteessir..

Onu bir gün evvel masası başında ağaran saçları , mütevazı oturuşile mütebessim görenler .. Ertesi günü masasını bomboş , kitaplarını onsuz ve bir gün sonra çıkacak « İçtihaat » ın kapağını hazırlayamadan hayata gözlerini yummuş buldular .

Abdullah Djevdet ! ölüme ebediyete karışan fakat mütevazı odasının köşelerini dolduran cilt , cilt eserleriyle ilim , fikir ve san'at yolunda hayatını bırakan bir şahsiyettir .

Bu eserler ki : Üstadın] yaşadığı son dakikalara

kadar hayatının en elemli günlerinde onasamimî bir arkadaş ve içten birer yoldaş olmuşlardı .

Memleketçilik peşinde senelerce yorulmadan didişen bu büyük ölünün bu faaliyet çerçevesi içindeki yaratıcı idealinin varlığını hissetmek mümkün değildi .

Bu oda da ; ilim, fikir ve san'at namına yılmıyan bu irade kuvvetinin yığın halindeki mevcudiyeti bile titriyordu .

Yarım asırdan beri dünya evine misafir kalmış olan bu büyük ölü ; hayatının dakika larını saatlere , günlerini gecelere ve aylarını senlere eklemiş tam 63 sene gibi uzun bir zamanı mefkûresine bağlamıştı . Bu yolda saçlarına kır düşünceye kadar nefsinden feragat etmiş , uykusundan kısmış ve neşriyatını bir

gaye etrafında yürütmek için fikirlerini adetâ bir idefiks haline sokmuştu . Şahsiyetin verdiği tevazu ve incelikle ferdi mesafisini yalnız kendi fikir çerçevesi içinde saklamamış , cemiyete duyurtmak için binbir mahrumiyetlerle mücadeleden geri durmamıştı .

Fikrî kanaatlerini de - giştirmemiş , olduğu gibi görünmeyi kendi benliğinde bir şahsiyet benimsemiş bir mefkûreci idi . Gayesinin hedefine ulaşmak için o ; azimkâr bir Türkçü ve ideali için hayatını istihkar eden bir milliyetperverdi .

Abdullah Djevdet .. İstibdadın eman verme - yen zincirleri altında hürriyeti haykıran bir varlık olmakla kalmamış, Ge-

Merhumun İlânı Meşrutiyeti müteakıp Mısırdan İstanbula döndükten sonra alınmış bir fotoğrafisi

nëve. de 1904 de neşrine başladığı - İçtihaat - mecmuasile bütün bir hürriyete susayan kalplere kadar sokulmuş ve sesini uzaktan duyurabilmek imkânı içinde maddî fedakârlıklara bile göğüs germişti. Abdül Hamit .. hüküm sürdüğü saraylardan milletin mukadderatını elinde bir oyuncak gibi oynattığı günler.. O , bu cebin idarenin koyu ve müfrit bir aleyhtarı olarak neşriyat yapıyor ve hürriyet diye bağırıldığı - İçtihaat - ındaki

yazılarile Abdül Hamidin bu menfur istibdadını tel'in ediyordu.

Devam ettirdiği neşriyat ile ; yabancı illerde vatan tahassürünü azimkâr iradesinden aldığı hızda ve millî bir seciyenin verdiği kudrette buluyordu .

Maddî imkânsızlıklar dahilinde bile bucala-
dığı zamanlar ; biricik « İctihad » mın sahife -
lerinde manevî tokluğunun verdiği hislerle kalbi mutmaindi .

Gençliğinin en hararetili devirlerini heye-
canla ve maddî yoksullukla geçiren Abdullah
Djevdet mefkûresi uğrunda benimsediği müca-
dele hayatının safhalarını kendi şahsına has
bir üslupla gençlik önüne sermişti .

İhtiyarlık senelerinin omuzlarına çöken
yükleri altında bile sessiz ve mütevazı köşe-
ciğini kitap te'lifine, eser tercümesine hasret-
miş ve şiriyeti nisbetinde kıymetli yazılarıyla
değerli bir edip , şair, hakim ve âlimdi .

Son eseri « Düşünen Musiki » dir. Düşünen
Musiki ; Abdullah Djevdetin kalbi terennümle-
rini, içli hislerini , kuvvetli mefkûresinin yı-
kılmaz heyecanlarını içine gizleyen birer şiri-
yet kaynağıdır . Benliğinden fışkıran hürriyet
ve taassup için mücadeleci hamlelerle bize
ciddan son günlerinde yüksek ve temiz bir
armağan bıraktılar. « Karlı Dağdan Ses » kita-
bında en hoşuma giden kıt'asını tekrar etmekle
üstadın ulûhiyete karışan mukaddes ruhunu
hürmetle takdis ediyorum .

« Bin kalp olurumda okla mecruh
Bir kalbe nişan alan ok olmam
İçmem su susuzların elinden
Açlar arasında ben tok olmam » .

Bu mısraları kalbim teessür ve gözlerim
dolu olarak tekrarlamakla büyük ölünün sesini
duyar gibi oldum .

Çünkü bir gündü İctihadını çıkarmış masası
başında katlamakla meşğul gördüğüm bir sırada,
ben de yardımında bulunduğum bir dakika bu

kıt'a ki bir kaç kıt'asını kendi lisanından duy-
muştum. Kendisini bundan iki sene evvel ter-
cüme eserleriyle , te'lifleriyle tanıyor ve «İctihat»
ile mücadelecî hayatını biliyordum. Fakak son
bir sene içinde muhtelif görüşmeler ve konu-
şmalarla fikrimde hakiki bir kanaat beslemiş ve
ilme , san'ata olan aşkına , şiire olan yüksek
duygularına ve esâletine hayran olmuş ve onu
hürmetlerle takdis etmiştim .

Onu bilmem bu gün ; neden dünden daha
çok seviyorum. Hatıralarını hürmetle andığım
için mi . . yoksa yerini dolduramıyacak kadar
boş bıraktığı için mi.. belki.. Fakat şu mu-
hakkak ki duyuş ve görüş cephesinin benliğinde
yer eden şahsiyeti hakkında başlı başına bir
varlık oluşudur.

Mamafih , son zamanlarda bazı gazeteci
gençler üstat hakkında çirkin tarizler ve hü-
cumlarda bulundu .

Onu dinsizlikle itham ettiler ve namazının
kılınmamasını bile ileri sürenler oldu.

Abdullah Djevdet.. Bundan çok evvel din
perdesi altında irtikâp edilen her türlü fecaatin
içtimai birer uçurum olduğu kanaatını beslediği
gün taassuba karşı mücadele safhası açmış ,
tesettürün aleyhinde bulunmuştu .

Her medenî insan gibi yaşamının yollarını
çok evvel göstermişti . Binaenaleyh o ; dine
karşı açtığı bu mücadelesinde dinsizliğini ileri
sürmüş değil belki taassubun mufrıt bir aleyh-
tarı olmuştu .

Mamafih ; Abdullah Cevdet sağken bile
etrafında kopan vaveylara kulak tıkamış ve
mekûresi yolunda münakaşayı bile lüzumsuz
görmüştü .

Herkes ölümile ağzını açtı. Fakat onlar eyi
bilsinler ki Abdullah Djevdet öldüyse İctihat
ölmedi ..

« Yolların Sesi » mecmuası
umûm neşriyat müdürü

Bürhan Sahir